

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA BANK HUQUQI TAMOYILLARI

Axmedova Zilola Xamidovna

Sharof Rashidov nomidagi SamDU yuridik fakulteti

"Davlat xukukiy fanlar" kafedrası assistenti

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekiston Respublikasida bank huquqi tamoyillarini tahlil qiladi. Bank huquqi tamoyillari mamlakatning moliyaviy tizimining barqarorligini ta'minlash, banklar faoliyatini nazorat qilish va mijozlarning huquqlarini himoya qilish kabi masalalarni o'z ichiga oladi. Maqolada huquqiy barqarorlik, shaxsiy huquq va erkinliklarni hurmat qilish, shaffoflik, boshqaruv va nazorat, banklarning ijtimoiy mas'uliyati, xalqaro standartlarga muvofiqlik tamoyillari keng ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: bank huquqi, tamoyillar, huquqiy barqarorlik, shaxsiy huquqlar, shaffoflik, ijtimoiy mas'uliyat.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida bank huquqi — bu mamlakatning moliyaviy tizimining samarali va barqaror ishlashini ta'minlashga qaratilgan huquqiy normativlar majmuasidir. Bank huquqi, shuningdek, davlatning iqtisodiy siyosatini amalga oshirishda muhim vosita bo'lib, iqtisodiy barqarorlikni yaratishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida bank tizimi rivojlanishi bilan birga, bank huquqi tamoyillarini yaratish va ularni qo'llash dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ushbu maqolada bank huquqi tamoyillari, ularning asoslari va davlatning tegishli qarorlari, farmonlari bilan bog'liq misollar orqali batafsil tushuntiriladi.

ASOSIY QISM

Bank huquqining asosiy tamoyillaridan biri huquqiy barqarorlikdir. Bank tizimi o'z faoliyatini davlat tomonidan qabul qilingan qonunlar va normativ hujjatlar asosida olib boradi. O'zbekiston Respublikasi hukumati bank tizimini rivojlantirish va mustahkamlash uchun ko'plab huquqiy va normativ hujjatlar qabul qilgan. Masalan, **“Banklar to'g'risida”gi qonun** 2000-yilda qabul qilindi va mamlakatda bank tizimini tashkil etishning huquqiy asosini belgilab berdi. 2019-yil 5-fevralda Prezident Shavkat Mirziyoyevning “O'zbekiston Respublikasining Banklar va bank faoliyati to'g'risidagi qonuniga o'zgartirishlar kiritish haqida”gi qarori, bank tizimining yanada samarali va raqobatbardosh bo'lishi uchun yangi normativ bazani yaratdi.

Bundan tashqari, **O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki (MB)** tomonidan qabul qilingan normativ hujjatlar bank tizimining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi. Shunday qilib, huquqiy barqarorlik tamoyili, yangi

qonunlar va normativlar asosida rivojlanib borishi, ularning iqtisodiyotdagi o'zgarishlarga moslashishi kerak.

Bank huquqi tizimi, ayniqsa, mijozlar bilan aloqalarda shaxsiy huquqlar va erkinliklarni hurmat qilish tamoyilini ta'minlashga qaratilgan. O'zbekiston Respublikasida shaxsning bank xizmatlaridan foydalanishi bilan bog'liq huquqlari **Konstitutsiya** va boshqa normativ hujjatlar bilan himoya qilinadi. Masalan, 2020-yil 25-avgustda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan "**Banklar va moliya institutlari to'g'risida**"gi yangi qonunda mijozlarning bank xizmatlari bo'yicha huquqlari aniq belgilangan. Ushbu qonunda banklar mijozlarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish, ularning moliyaviy holatini oshkor etmaslik va xususiyligini ta'minlash majburiyatini belgilaydi.

Banklar shuningdek, mijozlar bilan bo'lgan barcha shartnomalarida ularning huquqlarini to'liq tushuntirishi, shaffof xizmatlar ko'rsatishi kerak. Mijozlar esa o'z majburiyatlarini bajargan holda, bank bilan tuzgan shartnomalarini erkin ravishda bajarishlari lozim. Banklar tomonidan amalga oshirilgan har qanday noqonuniy harakatlar yoki huquqbuzarliklar mijozlarning huquqlarini buzish hisoblanadi va bunga qarshi qattiq choralar ko'riladi.

Shaffoflik — bank huquqining yana bir muhim tamoyili bo'lib, bank tizimining ishonchligi va barqarorligini ta'minlaydi. 2017-yilda Prezident Shavkat Mirziyoyevning "**O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida**"gi farmonida bank tizimida shaffoflikni ta'minlash, xususan, davlat tomonidan banklarning faoliyatini doimiy nazorat qilish kerakligi ta'kidlangan. Bu farmon orqali banklarda korrupsiyaga qarshi kurashish, xizmatlarning ochiqligini ta'minlash va moliyaviy hisobotlarni taqdim etishda shaffoflikni oshirish masalalari belgilandi.

O'zbekistonning bank tizimi moliyaviy xizmatlar bozorida shaffoflikni ta'minlashga qaratilgan bir qator yangiliklarni o'z ichiga oladi. Banklar o'z mijozlariga taklif etilgan xizmatlar, shartnomalar va kredit shartlari haqida aniq va to'liq ma'lumotlarni taqdim etishi shart. Bank faoliyatining har bir qismi, shu jumladan, audit natijalari va moliyaviy hisobotlar jamoatchilikka taqdim etilishi kerak.

O'zbekiston Respublikasida banklar faoliyatini boshqarish va nazorat qilish tizimi Markaziy Bank tomonidan amalga oshiriladi. **Markaziy bankning 2017-yil 12-dekabdagi "O'zbekiston Respublikasi bank tizimini yanada takomillashtirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha qarori** banklar faoliyatini samarali nazorat qilish va boshqarishni yanada mustahkamlashni nazarda tutadi. Bu qaror orqali bank tizimi barqarorligini ta'minlash, xususan, banklarning soliq va moliyaviy majburiyatlarini to'liq va o'z vaqtida bajargan holda ishlashini kafolatlash kerakligi belgilangan.

Shuningdek, banklarni nazorat qilish va ularning faoliyatini monitoring qilishda yangi texnologiyalar va tizimlarni joriy etish ham dolzarb ahamiyatga ega. Markaziy bankning o'zgarib borayotgan shart-sharoitlarga mos ravishda yangi nazorat mexanizmlarini ishlab chiqishi, shu jumladan, risklarni boshqarish tizimlarini takomillashtirish bank huquqi tamoyillarini yanada mustahkamlashga yordam beradi.

XULOSA VA MUNOZARA

O'zbekiston Respublikasida bank huquqi tamoyillari mamlakatning moliyaviy tizimini rivojlantirish, banklarning ishonchli va samarali faoliyatini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu tamoyillar, shuningdek, iqtisodiy barqarorlik, shaxsiy huquqlarni himoya qilish, shaffoflikni oshirish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirishga yordam beradi. O'zbekistonning bank huquqi xalqaro me'yorlarga muvofiq rivojlanishi, iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirish va moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Banklar to'g'risida qonun. (2000). O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Huquqiy axborot markazi.
2. Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 5-fevraldagi farmoni. (2019). O'zbekiston Respublikasining bank tizimini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti.
3. "O'zbekiston Respublikasida iqtisodiy islohotlarni yanada chuqurlashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmon. (2017). Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti.
4. O'zbekistonning xalqaro moliyaviy bozorlariga integratsiyasi to'g'risida farmon. (2020). Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti.